

Глас Српске

ОХР је постао дио проблема, а не дио будућности БиХ и зато треба да се затвори што прије, рекао је за бањалучки "Глас Српске" професор међународног права Метју Периш.

Он је казао да је ОХР угушио започети процес развоја демократије у БиХ. Периш је казао да је ЕУ стављајући услове пред БиХ слиједила политику ОХР-а и да је вријеме да домаћи политичари крену пут Брисела са властитим програмима.

Каже да ће и Брисел и Вашингтон одговорност на затварање ОХР-а и послије тога распад на силу створених државних институција адресирати на Мирослава Лајчака.

- Многе реформе на државном нивоу које су наметнули бивши високи представници урушиће се у року од неколико мјесеци након затварања ОХР-а. А тада ће међународној заједници требати кривац. Лајчак долази из мале земље, па ће Брисел и Вашингтон оптужити њега. Тако да разумијем и жалим тог господина. Он је у немогућој ситуацији, каже Периш.

Како бисте оцијенили напредак БиХ, РС и ФБиХ од када нисте шеф правног одјељена ОХР-а?

ПЕРИШ: Према међународним стандардима, напредак БиХ је ужасно спор. Говорим о економском прогресу. Мислим да је за БиХ након рата то једина права мјера напретка. Говори се о "политичком прогресу", али то је заблуда. Није толико важно какав ће бити политички систем у БиХ, ако људи имају посао, сигурност, образовање и здравствену заштиту и ако нормално живе. У БиХ превише људи немају све то, јер земља није ни

издалека онако развијена како би требало да буде.
Ко је одговоран за то?

ПЕРИШ: Мислим да је за тај неуспјех дијелом одговорна и међународна заједница. У центру њених активности у постратној БиХ, тамо негдје око 2000. године, била је политичка реформа за изграђивање централизоване државе. Због тога су важнији циљеви остали запостављени. Дејтонски устав је из много разлога грозан, али његова реформа неће напунити трпезу. По што су погледи на будућност земље код различитих националних група тако супротстављени, инсистирање на реформи државе само је подстакло неспособност политичара да постигну договор, а грађане БиХ навело да властиту пажњу усмјере на међусобне разлике умјесто на заједничке интересе: да завлада благостање и да омогуће бољи живот својој дјечи.

Шта је могла, а није учинила међународна заједница у том смислу?

ПЕРИШ: Међународна заједница могла је да учини толико тога да би подстакла развој економије у постратној БиХ, али није. Могла је да раније инсистира на Споразуму о слободној трговини у централној Европи, да подстакне трговину између БиХ и њених сусједа ради стварања благостања. Међународна заједница је такође могла учинити нешто по питању великих пореза за социјално осигурање при запошљавању, због чега многи раде "на црно". Могло се урадити више и на подстицању страних улагања, уз фокусирање на грађанско, привредно и управно законодавство. Могло се учинити више и на већој транспарентности пореза на пословање. Власти још увијек имају превелик утицај на становништво у БиХ. Стандарди управљања су на веома ниском нивоу, корупција је распрострањена, тако да потенцијални инвеститори не желе улагати на ово подручје. Осим тога, стопа економског раста није на нивоу источноевропских земаља.

Економска ситуација у РС у овом тренутку је боља и оптимистичнија него у ФБиХ. Како гледате на то?

Наравно да су владајуће структуре одговорне за економски раст. Након рата Српска је имала мање економског потенцијала него Федерација БиХ. У РС је мање градова, а и међународна заједница је заобилазила РС због ратних догађања. Али сад је ситуација другачија и Српска је у значајној предности у односу на Федерацију: њена власт је јединственија. У Федерацији подјела власти између кантона и ентитета непотребно компликује систем управљања, тако да је потребно додворавати се двјема групацијама

представника власти, а не само једној. Због тога је једноставније склапати послове у РС.

Када би по Вашем мишљењу могла да се затвори канцеларија ОХР-а и трансформише у специјалну канцеларију ЕУ?

ПЕРИШ: ОХР би требало да се затвори што је прије могуће. Разлог је тај што је ова институција постала дио проблема у БиХ, а не дио будућности ове земље.

Дејтонски споразум био је план за подјелу. Он је као посљедицу рата предвидио подјелу земље на двије моноетничке регије. То је био једини договор који се у то вријеме могао постићи. Касније је због политичких притисака, моралних обавеза и међународног лобирања међународна заједница одлучила да инсистира на централизованости држави. Период по завршетку рата био је веома тежак за БиХ, а међународни миротворци имали су пуне руке посла, да би земљу одржали на окупу. Нису могли натјерати домаће политичаре да сарађују у било чему. И тако је на мала врата ушло искушење звано ауторитарност.

Заборавља се да први високи представник Карл Билт није уопште имао овлашћења за управљање или наметање. Он је био само посредник. Његов насљедник нашао се у безизлазној ситуацији због непостојања напретка у земљи, што је довело до бонских овлашћења. Међународна заједница дала је свом представнику овлашћења која никада нису била предвиђена Дејтонским споразумом.

И високи представници су протеклих година обилно користили бонска овлашћења?

Да, та овлашћења омогућила су наредним високим представницима ауторитет наметања реформи, али та овлашћења су измакла контроли, тако да високи представници нису знали када да стану. Сваки од њих је почео самовољно да их користи. Закони су наметани. Институције су успостављане уз пријетње. Парламент БиХ је на крају потврђивао одлуке високог представника без размишљања и без обзира на то какве су биле. Високи представник је постао мини-Тито, диктатор коме се сви клањају. Такав систем је задржао комунистичку филозофију у босанској политици. То је било опасно, јер је било неодрживо.

Уколико су колебљиви политичари присиљени да подржавају пројекте високог представника под пријетњом смјене, можете бити сигурни да једном када тај пројект буде у процесу реализације, ти исти политичари ће се свим силама трудити да га оборе иза сцене. Када високи представник напoкон оде, многе од тих реформи ће пропасти, јер немају подршку на домаћем терену. Штавише, међународно наметање нарушава процес заживљавања демократије у постратном друштву. Демократија је ефикасна само ако они са различитим плановима рада могу да постигну компромис. Демократске политичке институције, у којима многи дијеле власт, требало би да омогуће дјеловање тих компромиса. Али тамо гдје коначне одлуке доноси диктатор, нема мјеста тешком задатку учења проналажења компромиса.

Дакле ОХР је директно спутао развој демократије?

ОХР је угушио започети процес развоја демократије. Високи представник, увијек у журби наметања властитог плана рада прије него што му истекне мандат, рутински је заобилазио тешки и мучни процес настојања проналажења демократског споразума. Ти његови поступци постали су тако уобичајени да се поставља питање да ли ће институције на нивоу државе моћи да опстану након одласка ОХР-а.

Међутим, ОХР је постао ослабљен. Страних трупа више нема у БиХ, а нема више ни онолико страних донација као некад. Високи представник више нема ни финансијску ни војну моћ. Његов ауторитет једва да се заснива на ријечима, а његове моралне придике домаћи политичари по жељи прихватају или одбацују. Далеко од некадашњих времена када је потезом пера могао да смијени 40 људи, једини за које мисли да га се још плаше су ратни злочинци из прошлости. Прије или касније, правници ће претрести све оно што су високи представници учинили и наћи ће на повреди неких од основних постулата међународног права. Међународна заједница не може изградити систем којем недостаје легалитет и очекивати да тај систем потраје.

Како гледате у том смислу актуелног високог представника?

Занимљиво је да Мирослав Лајчак све ово зна. Он је проицљива особа која добро познаје балкански менталитет. Његов проблем је на који начин да затвори своју канцеларију, а да то не изгледа да је био на челу катастрофе. Он зна да ће се многе реформе на државном нивоу које су наметнули бивши високи представници урушити у року од неколико мјесеци након затварања ОХР-а. А тада ће међународној заједници

ОХР треба да оде из БиХ што пре

Пише: Метју Периш
понедељак, 20 октобар 2008 20:47

требати кривац. Лајчак долази из мале земље, па ће Брисел и Вашингтон оптужити њега. Говориће се да је затварање ОХР-а било "прерано". Проблем са институцијама као што је ОХР је да када једном крену с радом, веома је тешко да престану. Тако да разумијем и жалим тог господина. Он је у немогућој ситуацији.

Које су по Вашем мишљењу за БиХ предности и мане уласка у ЕУ?

Прво желим истаћи да Европска унија није нека алтруистичка организација која је јако забринута за добробит грађана БиХ. БиХ није толико важна за оне у Бриселу. Најважнија брига ЕУ је да БиХ не крене опет ратном стазом, када би колоне избјеглица кренуле према Западу као од 1992. до 1995. Осим тога, ЕУ нема нарочито велики интерес за Балкан.

Не може се очекивати да ће ЕУ по сваку цијену пригрлити БиХ. Грађани БиХ прије ће се морати продати Европској унији него што могу очекивати да ће их она спасити. Политичари у БиХ не треба да само скрштених руку чекају посјету представника Брисела, да би их затим пажљиво саслушали током састанака и одвели их на ручак. Умјесто тога требало би да оду у Брисел и да објасне користи од европског чланства БиХ: јефтина радна снага, извоз пољопривредних производа у вријеме опште несташнице хране, те ново тржиште за европске улагаче.

Чланство у ЕУ је доказан начин стварања брзог економског раста. Уколико грађани БиХ стреме ка вишим животним стандардима, чланство у ЕУ требало би им бити важно. Међутим, ЕУ је конфедерација стабилних демократија, са јаким и независним институцијама. ЕУ никада неће прихватити чланство БиХ уколико она не постигне напредак на тим пољима.

ЕУ је до сада БиХ постављала искључиво политичке циљеве?

Европска политика према БиХ до сада је слиједила препоруке ОХР-а. Канцеларија високог представника је тврдила да ЕУ мора реализовати реформу полиције као услов за потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању (што је први корак ка чланству у ЕУ) и ЕУ је то учинила. Политичари из БиХ морају отићи у Брисел са властитим програмима. Они треба да прилагоде развој ситуације у земљи спољном

свијету, а не да буду жртве иницијатива које намеће ОХР.

Недавно сте написали да Бошњаци БиХ сматрају искључиво својом земљом и да се тихо наоружавају како би спријечили сецесију Срба и Хрвата?

Забринут сам за будућност БиХ. Мислим да постоји озбиљна могућност да се деси нека врста обновљеног конфликта. Дејтонски споразум је подразумијевао да нико није побједник рата у БиХ. Срби нису добили одвојену државу, Хрватима није дата могућност да се прикључе Хрватској, а Бошњаци нису добили своју уједињену државу. Срби су достигли широку аутономију али независност РС остаје нереалан циљ, углавном из територијалних разлога.

Република Српска има неколико градова, слабу инфраструктуру (на примјер аутопутеви), а територијално је исувише раштркана да би реално могла да постоји као независна држава.

У Дејтонском уставу Бошњацима је дато обећање о централној власти, али оно се није могло испунити због непостојања било какве жеље за сарадњом од стране Срба и Хрвата. Због тога је ОХР постао тиранин који је ауторитативно наметао сарадњу у сврху стварања државних институција. Та борба је настављена и након завршетка рата и она се одвијала кроз успостављено средство интервенције међународне заједнице у земљи. Међународна заједница сада је ослабљена, високи представник је практично немоћан, стране силе изгубиле су интерес и ОХР-ово коначно повлачење је само питање времена. То је опасно, јер ће се институције власти које на животу одржава ОХР урушити без домаће подршке.

Истовремено све стране у БиХ гледају у нове помагаче. Природно, из историјских разлога, Срби се окрећу Русији, Бошњаци су окренути богатим исламским земљама Блиског истока. Тренутна државна структура, са централном државом увијек спремном да се распадне, није стабилна. Без стабилности постоји опасност да се грађани врате ранијим, потпуно супротним погледима: Срби желе независну РС, а Бошњаци желе да Српска нестане.

Колико је реалан другачији расплет? □

ОХР треба да оде из БиХ што пре

Пише: Метју Периш
понедељак, 20 октобар 2008 20:47

Народи у БиХ треба да схвате да ниједна од ових ствари се неће десити без крвопролића. Срби треба да схвате да њихова држава не може постати независна, јер је њену територију немогуће војно одбранили, а Бошњаци би се борили да задрже Брчко.

Бошњаци такође треба да схвате да Срби и Хрвати имају неколико иницијатива за учешће са њима у централној власти. Одређени степен пропадања државних институција је неизбежан када се затвори ОХР, јер ће са њим нестати и принудне мјере за сарадњу.

Дугорочно гледано, ФБиХ и РС чвршће ће се повезати једино ако обје стране буду имале разлог да сарађују.

Ускоро поново треба да започну разговори о реформи Устава БиХ. Какве су Ваше прогнозе?

У оваквом окружењу неће бити уставних реформи и сви то знају. Циљ уставне реформе била би централизација државне власти, а да ентитети сарађују још више. Али тренутно ентитети немају разлога за сарадњу. Њихови програми рада нису економски већ политички и националистички. Уставне реформе пратиће економски развој, а економски раст је нешто на шта би сви требало да се усредсреде.

Узмимо у обзир САД која је првобитно била веома лабава конфедерација држава. Али до 20. вијека економски императиви, а прије свега жеља за заједничким и недискриминаторским законима, за омогућавањем људима да путују, раде и зарађују широм земље - створила је тежњу за снажнијим централизованим државним институцијама.

Амерички устав развијао се природно као одговор на економске притиске. Према мом виђењу, то је најреалнији начин за уставне промјене у БиХ.